

Henri
Michaux

Ecuador

Tato kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR.

**INSTITUT
FRANÇAIS**
PRAGUE

Cet ouvrage a bénéficié du soutien des Programmes d'aide
à la publication de l'Institut français.

Tato kniha vychází za pomoci programu na podporu publikační
činnosti Francouzského institutu.

© Éditions Gallimard, 1929 et 1968

© Rubato, 2017

Translation © Moe Binarová a Lukáš Prokop, 2017

ISBN 978-80-87705-63-6

Příteli

ALFREDU GANGOTENOVÍ

Kamarádovi z pirogy

ANDRÉMU DE MONLEZUNOVÍ

PŘEDMLUVA

Muž, který neumí ani cestovat, ani si vést deník, sestavil tento cestovní deník. Ale ve chvíli, kdy ho měl podepsat, dostal zničehonic strach a první hodil kamenem. Hotovo.

AUTOR.

1928

V neděli na Hod boží, 1927.

Paříž.

Už jsou to dva roky, co tahle cesta začala. Bylo mi řečeno: „Vezmu tě s sebou.“ Dva roky něco jako zácpa, a teď to má přijít v úterý ráno. Celý den podléhám představě, že už tu nejsem. Pokoušejí se zachytit můj pohled. Kolik úsilí mě stojí se vzpamatovat, a přijít k sobě je navíc tak „necudné“ jako při modlitbě neodolat sexuální představě.

3 hodiny.

Napsal jsem jen to málo, co předchází, a už tu cestu zabíjím. Myslel jsem, že bude velkolepá. Kdepak, zaplní pár stránek, nic víc.

*Úterý. V Étoile du Nord, směr
Amsterdam, město, kde se dru-
hý den musím nalodit na palubu
Boskoopu plujícího přes Pana-
mu do Guayaquilu (Ekvádor).*

Půl šesté.

Tvářil jsem se jako nešťastný hráč. Jaký záblesk radosti v očích mého přítele! Nechali otevřít má zavazadla a jeho ne. Celnice je jako loterie. Jeden by věřil v zásah tajemných sil. Jako by řekly celníkům... „Tadyhletoho nechte, to je náš člověk.“ Zatímco o mně... Copak asi řekly? Možná že jen mlčely, když na mě přišla řada...

Amsterdam, středa ráno.

Ach! ta zima. Aby jí člověk lépe odolal, musí se schoulit do sebe, nebo se raději celý sladit.

Kdo soustředí svou sílu v hlavě, srdci, prsou, pažích, není stvořený pro tuhle zemi. Nemám na takovou zimu oblečení. Stále ještě nejsem dost jednotný... – A ten včerejší vlámský venkov! Nemůžete ho vidět, aniž byste o všem nezapochovali. Všechny ty nízké domky, které se odvážily k nebi jen jedním patrem, a pak najednou letí vzhůru vysoká kostelní zvonice, jako by to bylo v člověku to jediné, co může stoupat, co má svou naději ve výšce.

A teď napsat I, P, H... každému dát něco stravitelného.
Dobry večer! Dobry večer, pánové.

Na palubě Boskoopu, na moři.

Uvažujme, prosinec má třicet anebo jednatřicet dnů? Jsme na moři dva nebo tři dny? Podle mořského antikalendaráře? Ubohý deníku! Ostatně o tom, co se před chvílí stalo, nic neřeknu. Je to poledne mého dne, ale neřeknu to. Je lepší hned to zbavit budoucnosti.

4. den na moři.

16 hodin.

Být v té veliké vodní poušti jedinou lodí, pěkně drzou a vznešenou... Vítr se vši silou vrhá na mé řídké vlasy, roz-cuchá je, pak se stejně náhle utiší a já zůstávám na můstku. Znovu se mi pustí do hlavy, znovu zmizí a bůhví, kdy zase potká jiné čelo a čím by to čelo mohlo být a co by se o srovnání našich dvou čel dalo říct. Ó lodi-pýcho, ó kapitáne-pýcho, cestující-pýcho, vy s mořem na stejné úrovni nikdy nebudete... jenom v den ztroskotání... ach, tedy... konečně se loď se všemi svými stěžni a komínem potápí.

*

Večer.

– *Haben sie fosforos?*

– *No tengo, caballero, but I have zapalovač.*

Takhle se mluví na palubě.

Zapamatujete-li si „fosforos“, pak nejspíš proto, že znějí hořlavěji než zápalka, ale ten nástroj s kamínkem, který skutečně vykřeše oheň, se jmenuje zapalovač. Dostatečně citlivý evropský umělec by takhle zapsal pěkný čtvernohý jazyk.

Vztahy mezi lidmi na palubě: karetní hry. Bridž, manille, poker: jediné platidlo naší civilizace, které je všude v oběhu.

n+2 dny plavby.

Bouře. Loď se pořádně otrásá.

M. se mě se zdánlivým nezájmem ptá, kam až mohou doletět rackové. Tři sta padesát kilometrů? Poslední jsme viděli včera ráno.

Připadá mi, že nejen já nejsem zcela ve své kůži.

Ve 2 hodiny p. m.

Motor se zastavil. Uvázli jsme ve vlnách. Stáli jsme si bok po boku, moc nechybělo, abychom se převrátili.

Důstojníky to zneklidnilo. Mě to úplně postavilo na nohy. Výborně, Atlantiku, dovedeš ohromit a pěkně s člověkem zatřást.

n+3 dny na moři.

Každé ráno po snídani si naproti mně sedá stále stejný muž, vytáhne ještě nerozložené noviny a přečte si zprávy. Je totiž Ekvádorec, umí španělsky, zatímco já...

Je zvláštní, jak tahle proklatá planeta s tím svým od všeho trochu, jímž oplývá, může být otravná. Existují místa, kde se tak dokonale zbavila veškerých překvapení, že si člověk říká, kde je naše pravé místo a které jiné zeměkouli děláme ubohou periferií. Jako bych na Atlantiku vězel snad už sto let.

*

Právě jsem dohrál... jaké rozpětí... Skvělé proti ustrnutí, jímž je spisovatel.

Před několika minutami jsem byl široký. Psát však, psát: prostě zabíjet.

*

Ale kam se tahle cesta poděla?

*

Ve svých zavazadlech máme jen moderní a náhodně vybrané knihy.

Banda impresionistů... píšící ve stylu náhodný záblesk, ve stylu vlhký zábal, ve stylu vyšívání... Se špetkou obraznosti, špetkou nadpřirozeného, špetkou emocí, špetkou zázračna, špetkou geniality, špetkou náladovosti, špetkou studia, se špetkou toho všeho. Nesnesitelný bazar, v němž není ani kouska chleba.

A co tahle cesta, kam se poděla?

*Pátek 6. ledna 28
(odjezd byl 27. 12. 27).*

Kdo by to byl řekl, že nás vidělo proplouvat možná pětadvacet milionů ryb, vidělo tvůj pitomý kýl, *Boskoope*, bůhví, co si o něm myslely, když ho zahlédly, a to počítáme jen ty dospělé. A byly tam také řasy, kolem nichž jsme proplouvali, a kdovíco ještě. A my, my o ničem nevěděli, nic jsme neviděli, ani jednoho, ani jednu, ani to.

Boskoope! Veliký slepče plující Atlantikem. Být v tašce, vyšlo by to nastejno.

Člověk chápe, proč spousta lodí skončí na dně. Zaslouží si to.

Urazili bychom čtyři tisíce mil, a nic bychom neviděli. Malé vlny, velké vlny, nějaká ta sprška mořské vody,

vzdouvající se hladina, spousta vody před sebou, dokonce i bouře a několik létajících ryb; jedním slovem: nic! nic!

Ani ne za padesát let budou mít všechny lodě přístroje umožňující spojení s mořským světem, který je podmořský.

Ale tihle inženýři, tihle obchodníci!

Jak netečný je svět! Krásné, krásné že jsou lodě, říkají? Ach! Kdepak, pitomé, pitomé!

O něco později.

Kdybych byl hoteliér, mé pokoje by byly pod vodou; jaké bubláni tam dole, jaká plácnutí perleťových ocasů mezi zasněnými řasami.

*

Vždy se stavět nad přírodu, nikdy ne do ní.

Nebýt to tak drahé, vyráběli by auta vysoká deset metrů, aby už se zemí, trávou, hmyzem neměli nic společného.

Večer.

Abych nezapomněl na železnici, vylepšit například trasu Paříž – Versailles: prostorovým filmem, pohyblivými sochami. Vyráběly by se ze sutě nebo vosku nebo hlíny. Řekněme na každém metru jedna. Před očima by se překrývaly, načrtávaly pohyby, hýbaly by se. Vlaky hnané

stále stejnou rychlostí; (přirozeně by se musely vzít v úvahu některé deformace). Ale jaký dobrý základ pro nové noční můry. Ach, ach, znovu by se na železnici* omdlávalo.

Pevný oceán

10. ledna.

Oceáne, jakou krásnou hračku bychom si z tebe udělali, kdyby jen tvá hladina s obvyklým velkolepým vzhledem, vzhledem pevné vrstvy, dokázala udržet muže.

Procházeli bychom se po tobě. Překotnou rychlostí bychom v bouřích sbíhali po závrtných svazích.

Jezdili bychom na saních nebo chodili pěšky.

Odvážlivec by si tam troufl sám, sám na velkou vlnu Atlantiku, sám s kozou či s oslem a s balíčkem sušenek na každé straně sedla anebo jako za starých časů v karavaně, v početné karavaně.

Najednou bouřka. Všichni oslové s rozbitými kopyty jsou po chvilce bouří sraženi na kolena a pak na úbočí vln, na bok jako šunky. (Také hon na mořského hada, který mizí jako pšouk...)

Zbytek, jaká poušť, dechberoucí poušť!

Nedozírný obzor náhle otevřený jízdě na kolečkových bruslích. Ale běda tomu, kdo na širém moři ztratí kolečko,

* Na podobném principu jsou už sochy v Angkor Vatu. Když kolem nich běžíte, dají se do tance.

je to hned, upadne, vlna ho odnese, vezme ho jiná, a zkuste si za ním běžet, když se vám postupně ztrácí z očí a vy sám jedete jen po třech.

Běda tomu, kdo v rozbouřeném Karibském moři poláme jedno z koleček. Nepodaří se mu dosáhnout vrcholku vlny, je vržen stranou, se svěřenýma rukama padá do hlubin, ale naděje která-umírá-poslední mu zachrání krk. Ach, chvilka oddechu, mít tak aspoň čas nasadit náhradní kolečko! Ale vlny hluché jako poleno, vlny hluché jako panovníci, vlny hluché jako hory se ho zmocní tak, jak k němu přišly, zmocní se ho se třemi kolečky a se zbytky čtvrtého, zmocní se ho shůry a se smíchem, a odnášejí ho a předávají si ho mezi sebou a náramně se baví.

Pokud jde o něj: je jako cyklista v rokli. Jenže rokle se promění v horu, shodí ho, vymrští ho na úpatí, pak se z úpatí stane hora, zdvihne ho, hodí s ním přes palubu, pak se hora opět změní v rokli, rokle-hora, hora-rokle, tik tak...

Pod slušivým svetrem zlomená žebra. Cítí se, jako by mu o záda přerazili prkno. V ústech se objevuje krev, jako by chtěla říct, že je to vážné a že je třeba zavolat lékaře.

Ale kteří lékaři mají službu v Karibském moři?

Raněný píská na svou dlouhou záchrannou píšťalku, strílí světlici.

Jenže ono nic, rozhlíží se, jestli někde neuvidí světýlko, nic! Živou duši... nic! Někde nějakého špióna, nic! Někde nějaký zvuk, nic! Hory-rokle, hory-rokle, hory-rokle. Chtěl by napsat pár slov a adresu. Je však příliš otřesený. Ještě chvilku a vydechne naposled.

Záchranku! Záchranku!

Záchranku a zdravotní sestry, jež přijíždíte pozdě s tou vaší dokonalou čistotou... Tady je ten mladý muž, tady ho máte, tak „jak je“.

Ne, Karibské moře nežertuje; stejně jako Biskajský záliv, oba jsou zlí a nepokojní.

„Vydejme se na pouť, děti moje.“

„Vydejme se na pouť do Karibského moře, které z mého syna vytřepalo duši.“

A tak vyrážejí. A ptají se:

„Tak takhle si tedy s naším bratrem pohrávaly, dokud ho neumořily k smrti?“

A takto mluvily, načež se moře utišilo jako lehký vánek.

Hříčka věnovaná slečně Françoise Superviellové.

Středa 11. ledna.

Sem tam velké mraky.

Věrně doprovázené širokým ostrovem stínu a nepochybně některými rybami, které milují stín stejně jako malou hloubku. Ale tempo je docela vysoké a některé musejí pořádně zabrat ocasem. Rychle je to unaví. Některé záhy předstírají, že je voda příliš studená, a jakoby nic se vracejí.

Čtvrtek 12. ledna.

A to se tu ještě nemluvílo o výložnicích. Tyhle palice spočívající na palubě naproti mně, třpytící se s každým slunečním paprskem, ohromně těžcí obři, hezky vyrovnaní, ležící tu po třech, nezvedají se z obavy, aby se pod jejich ohromnou vahou paluba neprobořila, ve dne, a nejspíš ani v noci, ale být to v noci, byla by to legrace; s ohleduplností, s touž ohleduplností velkých zvířat, jak je všeobecně známa například u slonů...

Kdyby tak jedné noci velice opatrně vyšly, vrávorajíce na palubě, anebo s neobyčejně elegantními pohyby roztočené káči, čelíce tak kymácení a kolébání, kdyby šly potajmu, zatímco stráž na přídi by tvrdě spala!

Vedou ještě živější debaty než ve dne, ještě utajenější, ještě víc váž-slova-než-je-vypustíš-z-úst. Debaty a hluboké úklony. Každý má své způsoby, není-liž pravda, na to se nesmí zapomínat. Ale jsou si rovni. Ani bratři, ani služebně starší. Každý z nich zná tolik přístavů kolik ostatní, i způsob, jakým se tady anebo tam vykládá.

Při měsíci dělají ty své veliké úklony...

Čtvrtek.

Větráky. V kuřáckém salonu, kde píšu, jsou dva. Jaký by to byl nevděk, kdybych se o nich nezmínil. Nejprve ten bližší, necelé dva metry padesát ode mne a o hlavu výš.

V nejvyšších otáčkách se na mě dívá zpříma, na čelo, přesněji na mé šiřinkové oko, v plné rychlosti se ke mně blíží, vytře mi zrak a pak se trhavě odvrací; pohybem hlavy mnou pohrdne, víc a víc, naprosto. Nakonec se příkrčí. Po chvíli se pomalu vrací, jako by si řekl, že to se mnou přece jen ještě zkusí, zpříma se na mě zadívá všema svýma očima. Ale protože pohrdání bude bezpochyby nejsilnější stránkou jeho povahy, opět se odvrací a vzdaluje, a odchází, a tak to udělá stokrát, zatímco já napíšu jen pár stránek! Od druhého, vzdálenějšího, necítím ani molekulu vzduchu, které na plné obrátky rozbíjí. Vypadá, jako by opravoval, urovnával práci toho předešlého, vrhá pohled svého kruhového oka na jeho dílo, pracuje a současně vykonává dohled, jako to dělají všichni správní dozorcí.

*Pátek 13. ledna,
první zastávka.*

Curaçao na pravoboku.

Dlouhé hodiny plujeme podél ostrova.

Pak najednou měníme kurz a vplouváme do přístavu. Na vzdálenost menší než pár stovek metrů nás všechno obklopí a naše oči nic nevidí a náš mozek nic nechápe.

Ještě chvíli zůstávají na moři. Krystalizace probíhá příliš rychle. Jak bychom se byli radovali, kdyby nám ještě v Atlantiku dali jediný dům, dveře a přístřešek, a druhý den dítě s kyblíkem písku!

Ale to ne, celých čtrnáct dnů mi všechno odpírají. Pak se v jediné minutě proti mně tlačí celé město, stovky domů, hangáry, komíny... neznámé stavby a kdoví co ještě, a já nevím, co s tím...

*

Černoch má v obličeji zvláštní výraz. Jako orangutani. A orangové mají velmi lidské oči. Černoch: voda ve tváři, to je jeho oko.

Zdá se, že běloši mají v očích více či méně velké jadýrko odpovídající jejich osobnosti. Tohle jadýrko se nikdy nepromění v pohled. Je známkou tajemství, intelektuální zkušenosti, reflexe, která není rozpustná ve fyzionomii.

*

První vplutí do přístavu, jaká hrůza. Jako bychom přistávali v zemi inženýrů. Ach! Tohle že má být svět? Mám svůj život změnit? Postupuje se ztěžka. Ach! Konečně zahrady, knihkupectví a domy, kde se nic neděje, a člověk si oddychne.

*

Na moři náš *Boskoop*: přísný a zdrženlivý. Ale tady! Se zvednutými výložníky, se svými kladkami, se špinavým lanovím, celá ta hmyzí superstruktura, a pak střevo jeho

kýlu – nepojmenovatelné ragú. Pche! To všechno se jeřáby nakládá na malé ploché lodě, a když už není co nakládat, odplovávají. Žebráci, budižkničemové, nemá to k práci ani stožár.

*

Napodobování mi dlouho připadalo jako jedna z těch vědcolapek, jakých existuje spousta. Ostatně často, a dnes jakbysmet, jsem pocítil obnovenou panenskost svého zra-ku, opravený postřeh, abych tak řekl, znovu nalézám *mi-metismus věcí*, předmětů takzvaně neživých. Jeden příklad ze sta. Třeba nic není tak prohnané jako ostrov. Ujišťuji vás, že na celé naší planetě se žádná věc nepodobá mraku tolik jako ostrov. Člověk se vždycky nechá nachytat. Kdyby jen námořní kapitáni netrvali na svém a nechtěli se podívat zblízka...

Mezi běžnější věci patří plstěné klobouky černochoů, olejnaté a mastné jako strojní součástky, které se očividně snaží ztratit a nebýt vůbec k nalezení, což se v jistém smyslu podobá Paříži, která se otevírá cizincům teprve až třetího nebo čtvrtého dne. Většina lodí je tak špinavých, odporně páchnoucích a rezavých, že si člověk říká, jak dokáže moře uhádnout, kde je kýl a že je to vůbec loď, a ne odpad, nebo dokonce světelný jev, a za jak dlouho to dokáže, po kolika tápáních, úvahách, komentářích.

Nakonec i tahle paluba jako by se snažila nic nenést a vypadat jako něco úplně jiného a především neurčitého,

tahle rozházeným nákladem přetížená lodní paluba, kterou jsem celé hodiny pozoroval, aniž bych na ní cokoli viděl a čemukoli porozuměl. Ale Co z toho bylo nástrojem, Co z toho bylo zbožím, Co z toho bylo jen kusem něčeho jiného nebo obyčejnou parazitující barvou?

Pojmenování. Hledal jsem pojmenování a byl jsem nešťastný. Pojmenování: hodnota opožděná a vyplývající z dlouholeté zkušenosti.

Při prvním kontaktu s něčím cizím je dáno jenom malířům; kresba, barva, jaký celek se tu dává naráz! Příroda, to je hrouda bůhvíčeho, předmětů ale ne, to rozhodně ne. Teprve po zralém a detailním zkoumání a nějakým rozhodným stanoviskem docházíme k pojmenování. Pojmenování je nástroj k oddělování.

Slouží k oddělování.

Zatímco malíři (mluvím o těch, kteří věrně kopírují vnější věci), to jsou lidé spokojení s přírodou a jejím mimetismem.

Je třeba poslouchat publikum ve výstavní síni. Najednou někdo po dlouhém bádání ukáže prstem na obraz a řekne: „To je jabloň“, a člověk cítí, že se mu ulevilo.

Vyňal z toho jabloň! Šťastný to muž.

*

Existují otrávená místa. Vše mluví s námi, nebo proti nám.

Co dělat s červenou kravatou s listovým vzorem, která bez přestání křičí? Každý má své zapovězené uličky...

Henri Michaux

Ecuador

Z francouzského originálu *Ecuador*
vydaného nakladatelstvím Gallimard roku 1929
přeložili Moe Binarová a Lukáš Prokop
Odpovědný redaktor Jiří Kettner
Jazyková korektura Petr Janus
Obálka OFICINA
Grafická úprava a sazba JT
Vydalo nakladatelství RUBATO v Praze roku 2017
Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s. r. o., České Budějovice
První vydání
ISBN 978-80-87705-63-6

RUBATO
Sarajevská 8, 120 00 Praha 2
www.rubato.cz
studio@rubato.cz